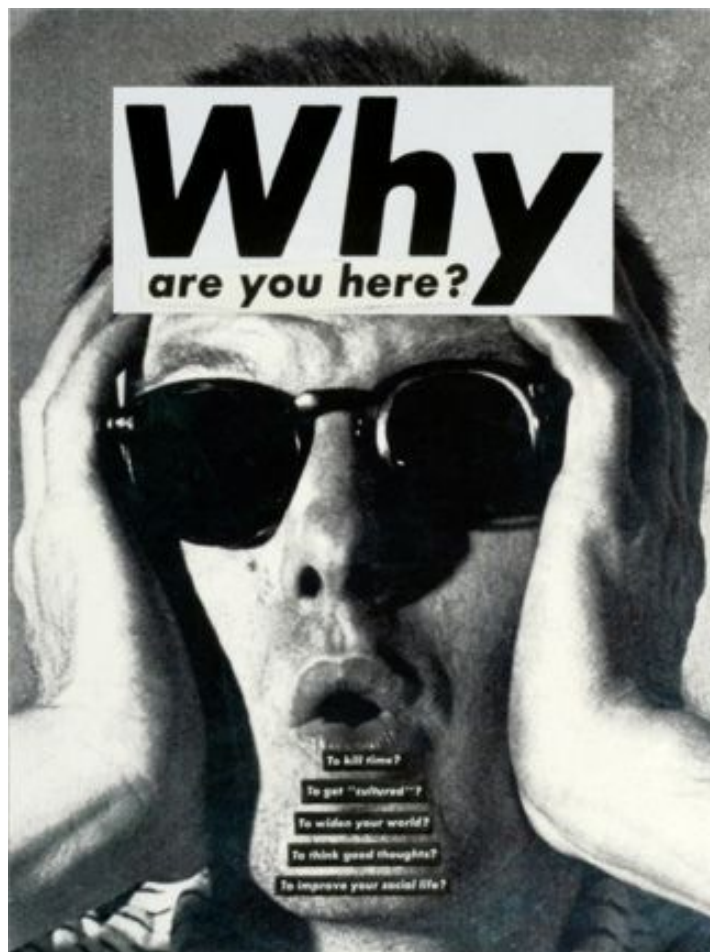

Fem projectes o entenem la vida de l'escola com un gran projecte?

RESUM DE LA CONFERÈNCIA DE FERNANDO HERNÁNDEZ (UB) - Febrer 2017

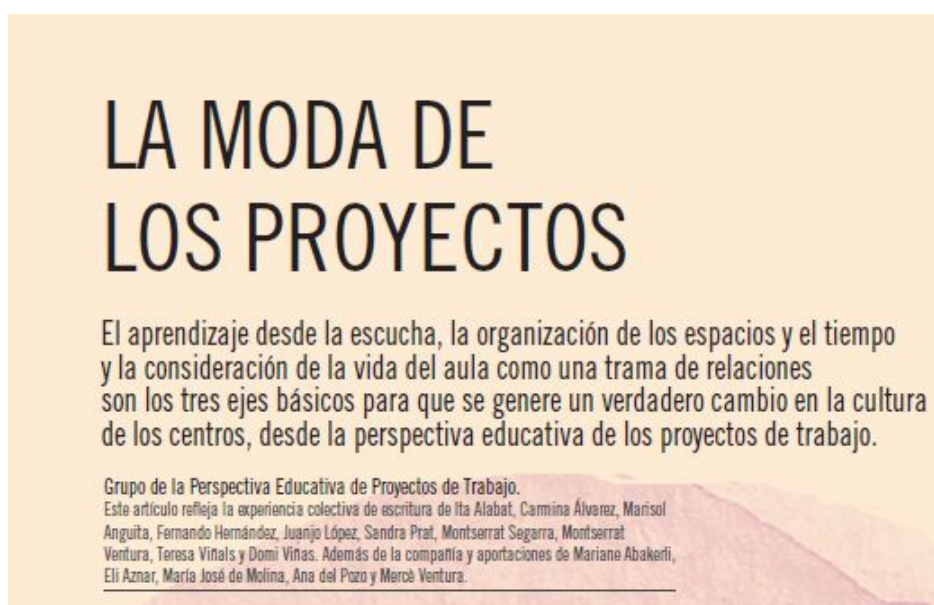
Per què som aquí? El perquè de treballar per projectes

Per què fem les coses que fem a l'Escola? En el cas que ens ocupa: per què volem introduir o consolidar els projectes a l'Escola? La resposta no hauria de ser "perquè ho diu l'Administració" o "perquè està de moda", o "perquè volem situar les competències al centre de la dinàmica escolar". La **perspectiva educativa de projectes** comporta un canvi radical dins l'Escola. No significa aplicar una metodologia de manera mecànica. Abans que res, ens hem de preguntar: ens convé? Està d'acord amb el nostre projecte d'escola? Ens servirà per millorar els aprenentatges de l'alumnat?

(Barbara Kruger)

Pensar que hi ha solucions simples als problemes és irresponsable. No ens poden fer creure que la solució de l'escola és canviar espais o introduir el treball per projectes (ABP). No es pot parlar de què són els projectes i com es fan, sinó de què signifiquen. No es pot explicar una cosa que no es pot ensenyar. Per tant, cada docent ha de passar pel procés d'experimentar-ho en la pròpia vida de l'aula. Al capdavall, el fonamental no són els projectes *per se* sinó com es transforma l'Escola tot fent-los. A l'Escola arriben moltes innovacions que no canvien res. Una innovació demana compartir la pràctica amb els altres docents dins i fora del centre. Si el treball per projectes s'ensenyava com a recepta o algoritme ("què voleu saber, què sabeu, busquem informació i fem un dossier"...), es perd tot el seu potencial creatiu.

Per això, la formació docent entre iguals, basada en la pràctica reflexiva consensuada i en l'acció immediata a l'aula, facilita que els docents passin pel procés de transformació (personal i col·lectiva) que fa que els canvis siguin més sostenibles.

Breu història de la pedagogia basada en projectes

El treball per projectes té un recorregut històric, tot i que a vegades en educació perdem la memòria: des d'inicis del segle XX, diversos educadors han proposat i practicat programes educatius alternatius: Decroly (centres d'interès), Dewey (obrir-se a l'experiència), Kilpatrick, (pedagogia de projectes) Freinet (tenir una mirada globalitzada), Stenhouse (*The humanity curriculum project*: organitzar el curriculum a partir de temes de la vida)...

Als anys setanta i vuitanta la pedagogia basada en projectes és part de la vida de les escoles a països com Regne Unit, per mitjà dels programes *Teaching through Projects* i *Curriculum Integration*, que proposen el concepte de “globalització” i de “currículum integrat” (no fragmentat en disciplines escolars), basat en l’organització lliure del currículum per mitjà dels projectes.

Avui dia existeix el moviment *Rethinking Schools* (que planteja temes com: les guerres avui, el canvi climàtic...). El pedagog Jaume Carbonell en el seu recent llibre de *Pedagogías del siglo XXI* també parla de la “pedagogia del projecte” com una d’aquestes innovacions que cal tenir present per pensar l’Escola.

Aquestes experiències demostren que l’aprenentatge autèntic es produeix quan els aprenents contextualitzen allò que aprenen, descobreixen el món en companyia dels altres, s’enfronten al desafiament de plantejar i resoldre problemes reals, dirigeixen la seva pròpia indagació i se sorprenen del seu propi aprenentatge.

Foto a la Fundació Serralves de Porto, Portugal. Fernando Hernández

Si hi ha evidències que amb el treball globalitzat els alumnes aprenen millor, com és que no és habitual a les nostres escoles?

A part de la recerca pedagògica, la moderna recerca en neurologia ens proporciona evidències que aprendre per projectes és aprendre amb sentit (si no ho apliquem com una recepta): activa neurones pel desafiament que comporta i per les relacions que potencia. Malgrat tot, per què no es fa? Algunes hipòtesis:

- La noció del coneixement segueix sent factual i declarativa: el coneixement se segueix considerant el que diu el docent.
- La “gramàtica” de l’escola segueix tenint una organització rígida dels temps i dels espais (fins i tot encara que inclogui espais per fer projectes).
- La visió literal o normativa del currículum.
- L’especialització docent (parcel·lació del coneixement)
- La pressió de la “indústria” educativa (materials didàctics “prefabricats”)

Quina és la diferència entre un projecte educatiu i un projecte de vida a l’escola?

L’educació és una **experiència de vida**; no la podem convertir en una experiència morta. No és només una experiència per preparar **per a la vida**: la pràctica ha de connectar **amb la vida**. L’escola no és un lloc tancat; ha de deixar que hi entri la vida: molt important des de la perspectiva dels projectes.

Canviar els espais i els temps ha de respondre a un plantejament o proposta de canvi de l’escola. Si el canvi respon al que volem, fem-ho. Abans de fer un canvi hem de pensar “per què ho fem”? Per exemple: per què hem decidit crear ambients? Què hi fem? Quin es el paper dels mestres en els ambients? Quines tasques es fan? Si obrim els passadissos hem de pensar per què ho fem, amb quines activitats. Si no, és un canvi estètic que queda en la superfície.

El treball globalitzat o per projectes es considera una de les potes de l’escola innovadora, però no tothom que fa projectes parla del mateix i tampoc rep el mateix nom (treball globalitzat, centres d’interès, projectes d’indagació...). Per això, primer de tot cal **compartir significats**: puc creure que faig un projecte i en realitat el que faig és un sumatori de disciplines i se substitueix el llibre de text pel material dels docents, en què l’alumne és un pur executor, són activitats amb sabers factuais: això no és un projecte! La pedagogia del “fem com si” no és vàlida: sembla que ho facin ells (els alumnes) però el mestre ja ho té preparat, o bé sembla que triïn ells el tema però el docent ho condueix perquè surti el que vol. L’educador ha de ser un “creador de circumstàncies” (Fernand Deligny, 1978), i ha d’estar convençut que també és a l’aula per aprendre. No sabem què necessiten els alumnes per aprendre en el món actual i per això ens posem a aprendre amb ells.

Característiques comunes del treball globalitzat o per projectes

- Es parteix d’un enigma, d’un interrogant, d’un problema que demana fer una recerca sobre la qual no podem trobar la resposta en un llibre o no té una única resposta i que pot superar l’àmbit d’una disciplina. A vegades no hi ha resposta,

o bé la pregunta porta a altres preguntes.

- Allò que els joves investiguen té a veure d'alguna manera amb ells, amb les seves històries i les seves inquietuds. Ha de plantejar un desafiament, amb preguntes significatives que calgui investigar, que impliquin l'alumne i que les pugui relacionar amb la vida.
- Els joves han de tenir autoria, capacitat de decidir i espais per dirigir la seva indagació. El docent decideix coses però no ho decideix tot, els alumnes han de sentir-se autors i no simples executors.
- Hi ha un procés d'indagació que té recorreguts imprevistos.
- Fer la recerca demana imaginació pedagògica: fer servir recursos i entorns per aprendre que van més enllà dels apunts i els llibres de text.
- Es demana una intensa activitat per part dels joves i dels docents, dins i fora del centre, en què poden participar altres persones.
- El docent no “mana” sinó que acompanya, interroga, problematitza, assenyala possibilitats i obre camins.
- Part d'aquesta activitat es fa de manera col·laborativa.
- El recorregut s'ha de representar i fer públic en format digital, visual, analògic: ha de culminar amb algun producte final, tot fent servir diferents alfabetismes.

Currículum literal *versus* currículum experimental.

El currículum normatiu s'ha d'entendre com una possibilitat, no com una certesa; és a dir, és obert i orientatiu. Quan transitem des de “fer un projecte” a “concebre la vida a l'aula com un projecte”, no estem aplicant el que diu un document normatiu de manera literal i tancada, sinó que primer fem el projecte i després contrastem el que hem fet amb el document normatiu bàsic; no al revés.

Els docents hem de confiar en les preguntes que puguin formular els alumnes; sovint a nosaltres no se'ns acudrien i per a ells, en canvi, són rellevants. Això no vol dir que el paper del docent al llarg del projecte sigui només passiu (d'observador sense intervenir), sinó que el docent és actiu però d'una manera diferent: facilita, interroga, obre nous camins... Per exemple: Quina rellevància té l'aigua per a la vida dels éssers humans? Per què l'aigua mulla? Què paguem en el rebut de l'aigua? No és que no sapiguem fer projectes, però la “gramàtica” de l'escola ens pesa massa. Altres exemples amb nens de 5 anys: Per què els pintors pinten diferent? (La pregunta clàssica hauria estat “Com pinten els pintors?”).

Què creuen els alumnes que és un projecte?

Què diuen que aprenen quan fan projectes? (Aquestes són algunes de les respostes d'alumnes de 3r curs d'educació primària):

- “Per a nosaltres els projectes són una manera de conèixer el món i aprendre coses que ens importen o que no entenem, encara que siguin coses difícils per als nens”.
- “Comencem a investigar sobre un tema per poder resoldre els dubtes que tenim, tenim un *objectiu de dubte* que ens plantejem i a partir d'això ens posem a investigar”.
- “En realitat veiem que hem descobert coses que ja estan descobertes, però el més important és que les hem descobert nosaltres, sense que ningú ens doni les respostes de les nostres preguntes directament; així aprenem millor”.
- “Tothom pot participar a la seva manera, tant nens que els costa com nens que no”
- “M'agrada perquè dic el que penso i ho comparteixo amb els companys. En els llibres de text no pots desviar-te tant del tema, però en el projecte pots fer-ho i no passa res”.

Un projecte és també una **estratègia d'educació inclusiva** perquè tothom pot fer alguna cosa. No tot es pot ensenyar per mitjà dels projectes, però tot es pot ensenyar des de la perspectiva educativa que guia el treball per projectes. D'acord amb Dennis Atkinson (2011): “És un espai de multiplicitats, d'interrelacions invisibles, que no es veuen però que són poderosament presents en les accions de pensar, desitjar, intuir, formular hipòtesi, generar respostes i fer proves; una rica amalgama de processos físics, afectius, psíquics i socials, que informen dels camins de l'aprendre a ser”.

Com ens organitzem i aconseguim tenir temps per compartir i treballar junts els docents?

Sovint, per manca de temps, a l'escola ens reunim en espais curts i informals. Es pot innovar per còpia (aplicant un model literal), però no és efectiu. Com qualsevol aprenentatge, el docent ha d'aprendre per si mateix, tot portant-ho a la pràctica i compartint-lo amb els altres docents. En un procés de transformació és indispensable tenir un espai pedagògic al centre per compartir i escoltar-nos. Només des de la informalitat difícilment tirarà endavant. Així doncs, cal trobar estratègies per generar aquests espais, per donar-nos temps, com a docents, per transformar-nos pedagògicament al costat dels altres. Necessitem conèixer els sabers de les persones que ens envolten, conèixer-nos, per poder treballar junts i

generar experiències plegats. I també, com els alumnes, necessitem responsabilitzar-nos del nostre propi procés d'aprenentatge.

Pel que fa a l'organització del temps escolar, cal una gestió del temps diferent, sense un horari rígid i excessivament compartimentat, o be plantejar les matèries a partir de coses de la vida, a l'estil de les "matemàtiques per a la vida".

Igual que nosaltres, també els alumnes han de trobar el seu lloc per aprendre, creure que tenen coses a aportar al grup malgrat els dèficits, i el grup ha de saber què pot aportar cada membre.

Avaluació dels aprenentatges en el treball per projectes

L'avaluació ha de servir per valorar el trànsit entre el que es pensava que es podria aprendre i el que es pensa que s'ha après (el que no se sabia a l'inici i que ara se sap) i de tot això l'aprenent n'ha de ser conscient. L'avaluació ha de ser fonamentalment formativa: auto o coavaluar-se implica apoderament del propi aprenentatge per part de l'alumne i ser conscient de la seva trajectòria (progressos, errors...) i del sentit de la seva qualificació.

La qualificació ha de sortir de l'Informe de la trajectòria (evolució) de l'alumne al llarg del/s projecte/s i de la seva capacitat per transferir el que ha après a noves situacions. Ha de tenir sentit per a l'alumne. Tot i que, com a docents, podríem decidir **no qualificar**, en general, els alumnes tenen necessitat que algú els miri i rebre'n *feedback*; per això és important compartir amb ells la seva trajectòria i evolució; decidir conjuntament com seran les proves d'avaluació i com corregir-les, etc. Tenir aquesta mirada en determinats moments del procés també és important per als docents per assegurar-se que cada alumne està aprenent.

Per acabar, algunes idees clau

- Explorar relacions més que acumular continguts
- Les normes hi són per ser qüestionades
- L'avaluació com a transferència i no com a repetició
- Hi ha diferents maneres d'aprendre amb sentit
- Aprendre com a viatge i conversa cultural
- El subjecte ha de sentir-se implicat en el procés d'aprendre
- La vida entra a l'escola i l'escola surt a la vida
- El docent com a facilitador de trobades i relacions
- Tot pot ser après si es troba la manera en què el subjecte s'impliqui en un procés d'indagació
- El currículum com a possibilitat i no com a certesa
- ...

Sobre l'autor

Fernando Hernández Hernández és professor de la Unitat de Pedagogies Culturals, de la Facultat de Belles Arts de la Universitat de Barcelona. Des de fa temps participa en projectes educatius que cerquen que totes les persones trobin el seu lloc per aprendre. El curs 1979-80 va exercir la docència a Anglaterra, on va prendre contacte amb el concepte de "currículum integrat". Als anys noranta, juntament amb Montse Ventura, va escriure una proposta per organitzar el currículum escolar per mitjà dels projectes (*La organización del currículum por proyectos de trabajo*, 1992; 12ª edició, 2006). Aquest llibre mostra el procés d'una escola que va fer-se la pregunta: "estem ensenyant als nostres alumnes a globalitzar?". Ha participat en nombroses activitats formatives. Actualment, segueix aprenent en les seves classes a la universitat, en la recerca que fa al grup Esbrina, i formant part del grup "La Perspectiva Educativa del Projectes de Treball" vinculat a l'ICE de la UB.